

Massakrenes Mao

Fra kulturrevolusjonen i Kina

Foto: Foto fra boken `Mao-The Unknown Story

Denne høsten utgir Gyldendal Jung Changs bok om den ukjente Mao-historien på norsk. Her omtales den engelske utgaven fra i sommer.

05.08.2005 00:00 – Av Fredrik Giertsen

Mao Zedong (1893-1976), som regjerte Kina diktatorisk i 27 år, avfødte en ideologi som bar hans navn og fikk avleggere over hele verden. Men var han selv en stor tenker eller bare en handlekraftig realpolitiker?

Biografene Jung Chang og Jon Halliday har svaret. Jung Chang er identisk med forfatteren av "Vilde svaner", det kinesiske generasjonsdramaet fra 1991 som solgte i over ti millioner eksemplarer, og hennes ektemann Jon Halliday er russisk-kyndig historiker. De har sammen brukt mer enn ti år på å skrive biografien "Mao – The Unknown Story".

Forfatterne har i intervjuer kommet med entusiastiske påstander om at boken radikalt vil forandre folks syn på Mao. "Han var like ond som Hitler og Stalin, og hans overgrep mot menneskeheten var minst like omfattende", sa Chang nylig til Guardian (26/5). "Allikevel vet verden overraskende lite om ham."

Den foreliggende boken er en Mao-biografi og ingenting annet: Den starter med hans første og slutter med hans siste åndedrett. Det imponerende formatet, det nitidige noteverket og fokuset på så godt som enhver hendelse i Maos liv viser at dette er et ambisiøst og akademisk prosjekt. Alt dette tyder på at målgruppen for biografien ikke er de som bare ønsker å få bekreftet at Mao var en hensynsløs despot eller de som er nysgjerrige på hva "den lange marsjen" (1934-35), "det store spranget" (1958-61) og "kulturrevolusjonen" (1966-76) innebar. Til det er boken altfor detaljert, så her er det snarere snakk om et vektig innlegg i debatten om selve Maos ettermæle hos de litt mer spesielt interesserte.

Beruset av vold

Hva er så det nye Chang og Halliday presenterer om Mao? Halliday har vært i arkivene i Kreml som ble åpnet tidlig på 90-tallet, og hans kone har flere ganger reist til Kina og gjort intervjuer. Det trekkes fram at Mao for en stund var med i nasjonalist-bevegelsen til kommunistenes erkefiende Chiang Kai-shek, og det understrekes i hvor stor grad Mao var Moskvas mann – Chang hevder han i praksis ble innsatt av Stalin. Det er i det hele tatt deres hovedmisjon å avkle myten om at Mao var en ideolog. Alle hans manøvre var basert på ren nyttetenking. Han hatet kroppsarbeid, og var ikke interessert i verken bøndernes eller arbeidernes skjebner.

Mao karakteriseres som en fullstendig skruppelløs person som til og med ble beruset av vold og tortur. Et spesielt trekk ved kulturrevolusjonen, i kontrast til for eksempel virksomheten til Stalin og KGB, var at Mao sørget for at fysisk avstraffelse foregikk mest mulig offentlig, og at overgrepene ble utført av vanlige folk, helst mot hverandre. Maos spesielle "lederegenskaper" besto, ifølge Chang og Halliday, av et visst talent for å delegere oppgaver, samt en taktikk som simpelthen besto i å ignorere upassende ordre og ikke møte opp til visse avtaler. Når Mao siden ble geopolitiker, var han særdeles pragmatisk, kan vi lese. Men veien til toppen det var altså først og fremst Stalin og tilfeldighetene som sørget for.

Mytene avlives

Chang og Halliday hevder at det var Moskva alene som sto bak dannelsen av det kinesiske kommunistiske parti i Shanghai i 1920, og de påpeker at Mao selv var fraværende da dette skjedde. (De karakteriserer dette partiets maktovertakelse i 1949 som sovjetrussernes mest betydningsfulle internasjonale suksess.) Moskva ønsket å bruke dette partiet som en "trojansk hest" mot det langt større nasjonalist-partiet til Sun Yat-sen og Chiang Kai-shek, og Mao var den som best skjønnte hvor avhengige de ville være av Moskva for å nå målet om kontroll over hele Kina, som på dette tidspunkt var sterkt fragmentert. Beijing fikk imidlertid tak i dokumenter som avslørte russernes innblanding, og Chiang brøt med kommunistene og gikk til angrep. Det var Mao som vant, takket være sin egen hensynsløshet (ikke minst mot sine egne), men mest av alt ved hjelp av Moskva. Chang og Halliday

beskriver Maos virksomhet under "den første røde staten" i Jiangxi (1931-34) som en ren "banditt-tilværelse".

Ingen revolusjon uten sine myter, og en sann revolusjonær leder skaper sine egne. Den største som omgir Mao er nok utvilsomt "den lange marsjen" (1934-35), en vandring på over 8.000 km som tok 370 dager. Det var for å unnsnippe Chiang Kai-shek, som imidlertid i følge Chang og Halliday lot dem dra - delvis for å blidgjøre Moskva, men enda mer fordi Stalin holdt Chiangs sønn som gissel. I "Mao – The Unknown Story" avsløres det at Mao selv ikke gikk mange skrittene, og at mange av de "heroiske hendelsene" på veien var rent oppspinn (eksempelvis passeringen av Dadu-broen, som slett ikke var dramatisk), og at selve motivet for hele marsjen simpelthen var å forkorte forsyningslinjene fra Sovjetunionen.

70 millioner menneskeliv

I 1932 hadde japanerne, som inntil da hadde begrenset sin interessesfære i Kina til Mandsjuria i nord, angrepet Shanghai. Mao holdt seg unna, og konsentrerte seg heller om å ekspandere sin egen makt. Stalin fryktet Japans innflytelse i området, og aktiviserte i 1937 en muldvarp hos nasjonalistene som fikk satt i gang full krig mot japanerne. (I en fotnote hevdes det at denne agenten muligens er verdenshistoriens viktigste, siden han på egenhånd sannsynligvis avledet japanerne fra Sovjet og forandret historiens gang.) På sikt svekket dette også nasjonalistene enormt. Mao betraktet på sin side Chiang (som også fikk våpen fra Sovjet), som en større fiende enn selv japanerne.

Da verdenskrigen startet i Europa var det i både Stalins og Roosevelts interesse at Japan ble tvunget til å binde opp så store styrker som mulig i Kina. Mao fikk mange søvnløse netter da Hitler angrep Sovjet i 1941, og Stalin ble opptatt på annet hold. I mellomtiden var imidlertid nasjonalistene på vei bort fra det kinesiske fastlandet da deres maktstruktur hadde råtnet opp innenfra. I 1949 flyktet Chiang til Taiwan, og veien lå åpen for Mao. Chang og Halliday er imidlertid påpasselige med å minne om at det var Chiang som fikk Storbritannia og USA til å frafalle territoriale krav i Kina, og at det var han, og ikke Mao, som fikk ordnet Kina et permanent sete og vetorett i FNs Sikkerhetsråd. Internasjonalt kom Mao altså til dekket bord.

"Mao – The Unknown Story" åpner med å slå fast at mannen som i 27 år hadde absolutt makt over en fjerdedel av verdens befolkning, da han døde i 1976 var ansvarlig for at over 70 millioner landsmenn hadde mistet livet i fredstid. Bare "det store spranget", da Kina på få år skulle ta igjen de industrialiserte nasjonenes forsprang, resulterte i at rundt 38 millioner kinesere mistet livet, hovedsakelig av sult. Chang og Halliday understreker at dette skjedde med Maos vitende og vilje, og at han i denne perioden nektet å redusere den kinesiske mateksperten, som det hevdes var så stor at den faktisk kunne reddet alle sammen. Mao siteres på å ha sagt at døde mennesker var utmerket gjødsel, og at han var villig til å ofre annenhver kineser, i alt 300 millioner, på verdensrevolusjonen [s. 457-58]. Videre står det å lese at da han i 1966 lanserte kulturrevolusjonen, var det ut fra et simpelt ønske om hevn mot Kinas president Liu og ryggraden i hans eget parti.

På den globale scene

På den globale scenen engasjerte Mao seg først operasjonelt i Vietnam og Korea, og siden ideologisk i hele den tredje verden, særlig etter at Khrusjtsjov overtok for og holdt oppgjør med Stalin. I 1960 begynte splittelsen mellom Moskva og Beijing, og den kalde krigen gikk mot nye høyder med muren i Berlin og Cubakrisen. Mao kriget med Nehru og kranglet med Castro. I 1964 ble Kina også atommakt. Senere, i 1971, fant det sted et like hjertelig som usannsynlig møte mellom Mao Zedong og anti-kommunisten Richard Nixon, flankert av utenriksministerne Zhou Enlai og Henry Kissinger. Bare det faktum at dette møtet fant sted kan vel stå som symbol på hvor pragmatisk og prinsipløs Mao var og hvor skitten storpolitikk kan være. Zhou Enlai snurret gjestene rundt lillefingeren mens Mao manipulerte, står det skrevet, og Chang og Halliday beskriver dette som en stor kinesisk suksess. Samme år fikk de også tilbake setet i FNs Sikkerhetsråd, som Taiwan hadde holdt. Som takk nektet en stadig mer paranoid Mao den trofaste Zhou senere behandling for kreft. Og så sent som i 1997 snakket Kissinger, fredsprisvinneren som fikk Laos og Kambodsja teppebombet, pent om Mao og kalte ham en "filosof som arbeidet for likhet og fordeling [s. 610].

Det skal innrømmes at Chang og Hallidays biografi er noe kjedelig. De skriver litt om "maoismen" som en ideologi som fikk stor global betydning, selv om de altså fornekter opphavets gode hensikter. Mange opprørsbevegelser i den tredje verden har hatt maoistisk tankegods, og dette kommer brukbart fram i to kapitler. Om Mao var en aldri så klumsete geopolitiker, så har han unektelig hatt stor innflytelse. Også i Norge har han hatt sine tilhengere, samlet i AKP (m-l) som grunnla avisen Klassekampen og på 70-tallet var en av Vest-Europas sterkeste ml-bevegelser. Partiet brøt ikke med Kina før etter massakren på Den Himmelske Freds Plass (Tiananmen) i 1989. Det er verdt å merke seg at AKP aldri var Moskva-vennlig, men så på Sovjet som en imperialistisk trussel på linje med USA. Enkelte av AKPs ledere hevder fremdeles at Mao heller var en "stor lærer for verdens folk" enn en masse-morder, og ser på ham som en anti-autoritær frigjøringsleder. Debatten om hvorvidt AKP-politikerne fra 70-tallet bør avsvære sine standpunkter dukker fremdeles opp fra tid til annen, men det ser ikke ut som om tidligere AKP-leder Pål Steigan og professor Bernt Hagtvatn noensinne kommer til å gjøre som Mao og Nixon: nemlig å trykke hverandres hender.

Jung Chang og Jon Halliday:

"Mao – The Unknown Story", 814 s.

Jonathan Cape, London, juni 2005